

ПЕРЕДМОВА

У північно-західній частині Мейну — місцевості, відомій як район озер, — навколо мальовничого озера під назвою Дарк-Скор вигинається, наче місяць-молодик, містечко Шарбот. Дарк-Скор — одне з найглибших озер Нової Англії, подекуди завглибшки понад триста футів. Дехто з тутешніх стверджує, що воно бездонне, але зазвичай після кількох кухлів (у Шарботі кількома вважається з пів дюжини).

Якщо на мапі штату з північного заходу на південний схід накреслити пряму лінію, яка починалася б від дрібної картографічної точки, що представляє Шарбот, і тягнулася б через більшу точку, що позначає місто Бенгор, можна було б дійти до найдрібнішої з усіх точок — крихітної зеленої зернини десь в Атлантиці, за шістнадцять миль від Бар-Гарбора. То острів Літл-Тол, з населенням 204 людини за переписом 1990 року, яке зменшилося з абсолютного максимуму — 527 мешканців — у 1960-му.

Ці дві невеличкі спільноти, розташовані за сто сорок миль навпрямки, обрамляють острівні та прибережні деталі найбільшого штату Нової Англії, наче пара неприкметних книготримачів. У них нема анічогісінько спільного. Узагалі сутужно було б знайти мешканця одного з цих містечок, який знав би хоч когось із другого.

Проте влітку 1963 року, останнього літа перед тим, як Америка — і весь світ — назавжди змінилася через кулю одного вбивці, Шарбот і Літл-Тол зв'язало дивовижне небесне явище: останнє повне сонячне затемнення, яке можна було спостерігати в Новій Англії аж до року 2016-го.

І через Шарбот на крайньому заході Мейну, і через Літл-Тол у крайній східній точці штату пролягала смуга повного затемнення. І хоча того спокійного вологого дня мешканці понад половини містечок уздовж цієї смуги не

могли побачити те явище через низько навислі хмари, як у Шарботі, так і в Літл-Толі можна було насолодитися ідеальними умовами для перегляду. Для мешканців Шарбота затемнення почалось о 16:29 за північноамериканським східним часом. Для мешканців Літл-Тола — о 16:34. Період повного затемнення, яке пронеслося штатом, тривав майже три хвилини. У Шарботі цілковита темрява панувала із 17:39 по 17:41. Літл-Тол п'ятьма поглинула з 17:42 до 17:43, фактично на п'ятдесят дев'ять секунд.

Коли ця дивна темрява прокотилася хвилею по штату, загорілися й заповнили денне небо зорі, усілися на нічліг птахи, над димарями бездумно кружляли кажани, а на пасовиськах полягали й поснули корови. Сонце перетворилося на шпарке відьмине кільце¹ в небі, і поки світ у тій латці неприродної чорноти завис і примовк, а цвіркуни засокотали, двоє людей, які ніколи не побачаться, відчули одна одну, обернулися одна до одної, наче квіти, що обертаються за сонячним теплом.

Однією з них була дівчина на ім'я Джессі Мейгут — вона перебувала в Шарботі, на західному кінці штату. Другою була матір трьох на ім'я Долорес Сент-Джордж — вона була на острові Літл-Тол, на східному кінці штату.

Обоє почули посеред дня пугикання сов. Обоє лежали в глибоких долинах жаху, страхітливих містинах, про які, здавалося їм, розповідати не доведеться ніколи. Обоє повважали ту темряву цілком доречною та дякували за неї Богові.

Джессі Мейгут вийде за Джералда Берлінгейма, і її історію описано в «Джералдовій грі». Долорес Сент-Джордж поверне собі дівоче прізвище і стане Долорес Клейборн — вона розповідає свою історію на подальших сторінках. Обидві історії — оповіді про жінок на смузі затемнення та про те, як вони виринали з п'тьми.

---

¹ *Fairy ring* — кола й напівкола з грибів, які утворюються природним шляхом. (Тут і далі прим. перекл.)

Шо питаєш, Енді Бісет? Чи «розумію я ці права з того, як ти їх мені пояснив»?

Падоньку! От чого деякі хлопці такі *дубові*?

Не, та *ви* не подумайте — уже доста вам галайкати, вже й мене пора троха послухати. Я собі думаю, що ви мене до самого рання слухати будете, то можете вже зачинати привикати. *Само собою*, що я розумію, що ти мені прочитав! Шо, хіба так виглядає, гейби мені вся олія з голови витекла, відколи виділа тебе у склепі? То лиш-но в понеділок було, якщо ти вже забув, бідолахо. Я ще говорила, що жінка тобі такої публіки наробить, за то що черствий хліб купуєш, — не жалій ухналя, бо підкову загубиш, як то старі люди кажуть, — і правду ж говорила, шо, не?

Я свої права, Енді, розумію прекрасно. Мама моя дурних не ростила. І обов'язки свої я також розумію, дякувати Богові.

Кажеш, всьо, шо я скажу, можуть використати проти мене в суді, так? Ну чисте чудо, їй-бо! А ти, Френку Пру, шо зуби скалиш? Ти, може, теперка і весь такий поліцай-крутелик, але онде недавно бігав в обвислім підгузку і так само шкірився, шо дурний. Дам тобі пораду невелику — як сидиш коло такої старої бабери, як я, то ліпше так зубами не світи. З таким лицем більше подобає йти на рекламу трусів у каталозі «Сірз»¹.

Добре, посміялися, та й доста. Пора вже й до діла. Я вам трьом тьму-тьмуцу всього повідаю, як теперка зачну, і тьму-тьмуцу з того, певно, таки *можна* використати проти мене в суді, якби то комусь захтілося, коли вже стілько часу минуло. То чистий анекдот, але люди на острові

---

¹ Sears — мережа універмагів у США.

більшу частину з того й так знають, а самій мені давно ну майже посрати на то всьо з високого горба, як старий Нілі Робішо казав, як був нализувався. А нализаний він майже весь час був, кого хочете спитайте, то скажуть.

Але *не* посрати мені на одно, і я того й прийшла сюда сама, не силою. Я ту суку Віру Донован не вбивала, і шо би ви собі теперка не думали, я хочу зробити так, аби ви мені повірили. Це не я її з тих сходів скинула, аби їм добре було. Якщо схочете за то друге мене посадити, питань нема, але крові тої суки в мене на руках нема. І я собі думаю, Енді, шо ви мені *таки* повірите, доки я договорю. Ти все був файним хлопцем, не то шо майже всі інші. Маю на увазі, ти чоловік справедливий. І тепер виріс достойним хлопом. Лиш ти сильно носа не задирай. Ти, як і любий хлоп, виріс коло жінки, яка тобі прала, ніс витирала і показувала, куда йти, як зачинав блудити.

Але перед тим як зачнем — вас, Енді й Френку, я певно шо знаю, але шо то за пані з магнітофоном?

А, Боже, Енді, та я *знаю*, шо то стенографістка! Хіба я не сказала, шо мама моя дурних не ростила? Мені в листопаді, може, і стукне вже шістдесят шість, але всі клепки ше при мені. Я знаю, шо жінка з магнітофоном і записником — то стенографістка. Я *всі* ті програми дивлюся про суд, навіть «Закон Л.-А.», а там можна подумати, шо ніхто довше як п'ятнадцяти хвилин не може в одязі пробути.

Тебе як звати, дівочко?

Ага... і де ти така вродилася?

Ой, та доста вже, Енді! Ти шо, якісь страшні плани мав на нинька? Може, на гальківку зібрався, подивитися, чи вдасться наловити парочку тих зайд, шо без документів венерок копають? То, певно, було би багацько інтересніше, ну чуть серце не репнуло би, не? Ха!

Отак. Так ліпше. Ти Ненсі Бенністер з Кеннібанку, а я Долорес Клейборн прямо відси-во, з Літл-Тола. Так

от, я вже сказала, що зібралася тут балакати, як на сільським базарі, доки не скінчимо і ви не ввидите, що я абсолютно не брехала. Того відразу кажу, якщо треба балакати голосніше чи повільніше, ти кажи. Стидатися ніц не треба. Я хочу, щоб ти кожне, курва, слово записала, і зачнім відразу з того: двадцять дев'ять років тому, коли шеф поліції Бісет, котрий отут-от сидить, був у першій класі та злизував клей ззаду тих своїх наліпок з пітчерами, я вбила свого чоловіка, Джо Сент-Джорджа.

Якийсь тут протяг, Енді. Може би, так не тягнуло, якби ти піддувало своє троха прикрив. Та й не тямлю, чого то ти такий зачудований. Сам знаєш, що то я вбила Джо. То всі на Літл-Толі знають і, певне, ще половина народу через протоку в Джонспорті так само. Просто ж ніхто не міг ніц доказати. І я би тут зара' не була, не признавалася би ні в чім перед Френком Пру та Ненсі Бенністер із Кеннібанку, якби не та тупа сука Віра, яка знов за свої старі штуки-дрюки взялася.

Ну шо ж, більше вона вже за них не візьметься, еге ж? Хоч якась розрада, можна сказати.

Ти, Ненсі, підсунь той магнітофон до мене ближче, кицю. Якщо ми вже то робимо, то треба робити всьо правильно, аби я скисла. От ті японці, ну такі вже вони *хитромудрі* штукенції роблять, не? Так і є... але, певне, ми обидві знаємо, що всьо, що та лента пише всередині тої файнюлі, відправить мене до скону в жіночу виправну. Ну але шо вже зробиш, інакше нема як. Бог мені свідок, я все знала, що Віра Донован буде мені погібеллю, — тільки-но перший раз її ввиділа. Ну і дивіться, шо вона натворила — просто подивіться, шо та йобана стара сука мені натворила. Цього разу вона мені вже весь компот запохабила. Але такі вже ті багачі є. Як не заб'ють до смерти, то до скону добротою зацілюють.

Шо?

Йой, *падоньку!* Та *зара'*, Енді, дай договорити нормально! Я ще думаю, чи правильніше буде повісти ззаду наперед, чи спереду назад. Я так думаю, троха хляпнути собі, то так не можна, та?

Ой, та *до сраки* ту вашу каву! Можеш хоч цілий кавник узяти та й в гузицю собі заткати. Просто дай води стакан, як жалко тобі хоч крапельку «Біма» з шухляди в столі. Я не...

Ну а ти як думаєш, звідки я то знаю? Йой, Енді Бісет, Енді Бісет, інакша людина подумала би, що ти онде-во вчора з коробки від крекерів виліз. Думаєш, тут на острові люди лиш про то, як я свого чоловіка забила, балакають? Та то вже *не* новина ніяка, чоловіче. От ти — тобі ще можна сраку помити.

Дякую, Френку. Ти так само все був гарним хлопцем, хоч і тяжко було на тебе в церкві дивитись, доки мама не вилічила тебе від тої звички паршивої кози в носі шукати. Падоньку, та бувало, що так глибоко ті пальці затикав, що можна було подумати, ти там мозки собі вибереш. 'Кого чорта розчервонівся? Ше-м не виділа малих, які би хоч раз не добували то зелене золото в себе в дзюбку. Ти хоч знав, що не можна лізти руками в штани, яйця там мнути, хоча би в церкві, а є ж купа хлопців, які *до сих пір...*

Та, Енді, *та* — *зара'* зачну *вже* розказувати. Най го вирве, от хто-хто, а ти *так* і не вичесав у себе там усе в пахвині, правда?

Я так скажу: зійдемося насередині. Замість розказувати спереду назад чи ззаду наперед, зачну від середини і далі піду і туди і сюда. А як тобі, Енді Бісет, таке не подобається, можеш то записати собі в таємний список і відправити ксьондзові.

У нас із Джо було троє дітей, і як він літом шістдесят третього вмер, Селені було п'ятнадцять, Джо-молодшому — тринадцять, а малому Пітові лиш дев'ять. Ну

шо ж, Джо не лишив після себе ні горщика, аби посцяти, ні вікна, аби вилити...

Я так собі думаю: тобі, Ненсі, прийдеться троха то прикрасити, не? Я ж просто стара баба з пакосним характером і ше пакоснішим язиком, але таке вже буває, коли в тебе пакосне життя.

Так, шо я розказувала? Ше ж не забула все геть-чисто, не?

А... так. Дякую, солоденька.

А лишив мені Джо лиш-но ту хатчину коло Східного рогу й шість акрів землі, здебільш хащі ожинника та оте чагариння, шо відростає після повної вирубки. Шо ше? Ну, давайте подивимось. Три машини, шо не їздили, — два пікапи і один лісовоз, чотири корди дров, борги в зошиті в склепі, борги в господарським, борги в нафтовій компанії, борги в похороннім домі... і знаєте, яка вишенька на тім сранім пляцку? Ше й тижня не минуло, як його вложили в землю, як прийшов той пияцюга Гаррі Дусет із якоюсь сраною борговою розпискою, де писалося, шо Джо був йому винен двадцятку в бейсбольнім закладі!

Ото всьо він мені лишив, але ви ж не думаєте, шо він ше якихось грошей зі страхівки залишив? Дідька лисого! Хоч, може, в результаті то й на добре вийшло. Може, дойду до того, доки закінчу, але просто хочу сказати, шо Джо Сент-Джордж взагалі не був мужчиною. То був просто, курва, кіл у мене на шиї. Та навіть гірше, бо кіл хоч не нализується й не приходить додому весь у смеріді від пива та й ше хоче поїбстися в першій ночі. Я його вбила не через то, шо ото розказую, але, думаю, зачинати ліпше якраз з того.

Острів — взагалі не підхоже місце, аби хоч кого вбивати, скажу я вам. Воно так, ніби все хтось десь поруч є, все хтось хоче носом до тебе запхатися, якраз тогди, коли тобі найменше треба. Того я то й зробила тогди, коли зробила, і я ше до того дойду. Поки стане сказати, шо я то

зробила десь за три роки після того, як чоловік Віри Донован вмер у тім трафунку з мотором коло Балтимора, де вони жили, як не літували на Літл-Толі. Тодги ше більшість шариків і роликів у Віри в голові були на місці.

Як Джо віддав Богу душу, а грошей не було, я впинилася троха в труднації, я вам кажу — мені здається, що ні в кого на білім світі нема такого безпросвітку, як у жінки, яка сама на шиї дітей тримає. Я вже чуть не намірилася перепливати протоку й шукати роботу в Джонспорті, продавати в «Економі» чи кельнеркою в ресторації якійсь, і тут та манда безтолкова неждано-негадано вирішує собі жити на острові весь рік. Майже всі подумали, що то вона блекоти об'їлася чи шо, але я геть не подивлялася — на той час вона й так більше тут бувала, ніж іше десь.

Той хлоп, що тогди в неї робив, — не пам'ятаю, як його звати, але ти знаєш, про кого я, Енді, той жеребець безголовий, що все так штани затягував, аби всі виділи, що яйця в нього, як ті слоїки мейсона, — подзвонив мені і сказав, що наша мадам (так він її все називав, «наша мадам», ну чи не дундук, їй-бо) хоче знати, чи не пішла би я до неї в найми на цілий день економкою. Ну, я в них так робила ше від 1950 року кожного літа, і думаю, що то абсолютно нормально, що вона перше подзвонила мені, а не ше комусь, але тогди так здавалося, ніби то сам Бог мені за молитви віддячив. Я відразу пристала на то й робила в неї аж до вчора, коли вона полетіла зі сходів на ту свою голову дурну порожню.

Де там її чоловік робив, Енді? Літаки будував, правда?

Йой. Ая, мені здається, що я таке *чула*, але самі знаєте, як то люди на острові говорять. Точно я знаю лиш то, що були вони люди імущі, і то *добре* імущі, і як він умер, то всьо добро перейшло їй. Ясно, крім того, що собі держава забрала, і я сумніваюся, що там вийшло хоч троха більше, ніж вони їй і так боргували. Майкл Донован був головатий, як та сова. Та й хитрий, не без того. І хоч ніхто би не повірив

з того, яка вона була за останні десять років, але Віра й сама була хитрюга, як він... і пробула хитрюгою аж до самого скону. Цікаво мені, чи знала вона, в яким багнищі впинюся я, як вона вмере якимось інакше, а не тихомирно в ліжку від нормального інфаркту? Я нині майже весь день пробула на Східнім розі, сиділа на тих благих сходах і про то думала... про то і ще пару соток других речей. Перше я би подумала, не, в миски вівсяної каші більше мозків, ніж у Віри Донован під кінець віку, а потому згадала, як вона повелася з тим пирососом, і подумала, може бути... так, може таке бути...

Але то вже неважно. Єдине, що тепер грає роль, — це то, що я вискочила з дощу та під ринву, і мені би страшенно хтілося звідти вже вилізти, перше ніж ще зачну вже зовсім тонути. Якщо ще можна вилізти.

Я зачинала з того, що працювала у Віри Донован економкою, а кінець кінцем стала тим, що називають «платною компаньйонкою». Небагато часу мені знадобилося, шоби зрозуміти, у чім різниця. Як була економкою, мені треба було їсти гімно по вісім годин на день, п'ять днів на неділю. А як стала платною компаньйонкою, то прийшлося їсти гімно кожен круглий день.

Перший інсульт у неї стався вліті 1968-го, як вона дивилася по телевізору Національний з'їзд демократичної партії в Чикаго. Той був маленький, і вона в тім винила Г'юберта Гамфрі. «То був останній зайвий раз, що я подивилася на того раденького козла, — сказала вона, — от у мене одна вена до дідька й тріснула. Я б мала подумати, що таке може бути, і на його місці так само міг бути й Ніксон».

У 1975-му інсульт у неї вже був сильніший, і того разу вона вже не мала як на політиків вину спихати. Доктор Френо то їй сказав, що ліпше кидати курити й пити, але міг і не стряпати так повітря — така кітка, як Віра Поцілюй-мене-в-гузицю Донован, навіть не думала слухати простого сільського доктора, як ото Чіп Френо. «Я ще

в нього на похороні буду, — говорила вона, — і скотчу із содовою в нього на надгробку вип'ю».

Якийсь час думалося, що так воно й буде — він її шпелить, а вона собі суне далі, як та «Королева Марія»¹. Далі, у 1981-му, її вдарив уже добрячий, а наступного ж року той її жеребець розбився в аварії на материку. Тоді я до неї і переїхала — в жовтні 1982-го.

Чи мусіла я то робити? А дідько його зна. Певно, не. У мене була соціологічна поміч, як то називала стара Гетті Маклеод. Небагато, але на тогди діти вже давно повиростали — малий Піт взагалі пропав з лиця землі, бідне заблудле ягнятко, — і троха долярів я собі відложила. На острові все було жити дешево, і хоч тепер то вже не так, як було колись, всьо одно багацько дешевше, ніж на материку. Того, певно, я *не мусіла* жити з Вірою, не.

Але на тогди ми вже з нею одна до другої привикли. Хлопам то тяжко пояснити. Я собі думаю, от Ненсі з тими своїми ручками, записниками й магнітофонами то розуміє, але, відай, їй говорити не можна. Ми привикли одна до другої так, як, певно, два старих лилики привикають висіти догори ногами одне коло другого в одній печері, хоч і ліпшими колежанками їх точно не назвеш. Та й то не невідь-яка велика переміна була. Найбільше, що змінилося, то хіба що прийшлося святочну одежу вішати коло домашньої, бо вже з осені вісімдесят другого я там була щодень цілий день і майже всеньку ніч. Троха ліпша стала плата, але не настільки добра, шоби можна було зробити первісний платіж собі на перший «кадилак», якщо розумієте. Ха!

Я собі думаю, я за то взялася здебільш через то, що більше нікому було то робити. У неї був комерційний директор у Нью-Йорку, хлоп із прізвисьцем Грінбуш, але

---

¹ RMS *Queen Mary* — британський океанський лайнер, який ходив переважно Атлантичним океаном між 1936 і 1967 роками.

Грінбуш не збирався приїздити в Літл-Тол, щоби слухати, як вона вересканить на нього з вікна спальні, аби перевірити і вішав ті простині на шість прищіпок, а не на чотири, і так само він не збирався переїжджати в її кімнату для гостей, міняти їй підгузки та підтирати ту грубу стару задницю, поки вона буде робити його винним, що краде копійки в неї з якоїсь тої сраної фарфорової свинки, і горлопенити, що вона його за то в тюрму відправить. Грінбуш виписував чеки. Я мила їй сраку й вислуховувала репети через простині, ковтунці порохів і ту срану фарфорову свинку.

І що з того? Я за то медалі не прошу, навіть Пурпурового сержа. Я за своє життя багато гімна намилася, а ще більше наслухалась (я ж шістнадцять років була жоната на Джо Сент-Джорджі, пам'ятаєте), і ніц, рахітом від того не заслабла. Думаю, що я кінець кінцем не лишила її, бо в неї більше нікого не було. Або я, або дім для пристарілих. Діти ніколи до неї не приїздили, і то одно, через що мені було її жаль. Ви собі не думайте, я не чекала, щоби вони взялися мені помагати, але не тямилася, чого вони не можуть вирішити ту стару колотнечу, що там у них була, і хоч подеколи приїжджати, щоб хоч на день чи на вихідні з нею побути. Та, на ту суку було тяжко дивитися, тут не перечу, але то ж їхня *матінка*. Ну і на тогди вона вже була стара. Певна річ, я теперка знаю набагато більше, ніж тогди, але...

Шо?

Та, то є правда. Щоб мені відсохло, як брешу, як мої внуки кажуть. Самі подзвоніть тому Грінбушу, як мені не вірите. Думаю, як та новина розійдеться, — а вона розійдеться, то все так є — буде ще одна соплива стаття в Бенгорській «Дейлі Ньюз» про то, як то всьо чудесно. Ну, хочу вам сказати — у тім *нема* ані грама чудесного. То сране страховиння. Шо би тут не вчинилося, люди будуть казати, що то я її намовила зробити то, що вона зробила, а далі порішила її. Я знаю, Енді, і ти так само знаєш. Ні на

небі, ні на землі нема такої сили, яка би не дала людям думати найгірше, коли їм так хочеться.

Ну, але ні однісіньке, курва, слово з того, не є правдивим. Я її ні до чого не силувала, і вона точно не зробила то, що зробила, через то, що любить мене чи яюсь мене вподобала. Я собі думаю, що вона *могла* таке втворити через то, що думала, що шось мені винна — по-свому, по-чуждому, вона могла подумати, що до дідька винна мені, і то була б не вона, якби шось сказала. Може навіть бути так, що то, що вона зробила, — то вона мені так віддячила... Не за то, що я її засрані підгузки міняла, а за то, що була з нею, коли з кутів вилізали дроти чи з-під ліжка вилізали ковтунці.

Я знаю, що ви не розумієте, що я мелю, але ше зрозумієте. Перед тим, як відкриєте ті двері та вийдете з цієї кімнати, слово вам даю, що всьо ви зрозумієте.

Вона була сукою в трьох манерах. Я знавала жінок, у яких і більше таких манер було, але три — то вже добре для пристарілої бабці, яка здебільш чи на візку інваліднім, чи на ліжку. Три — то *до дідька* добре для такої жінки.

Перша манера — то коли вона була сукою, бо не могла інакше. Пам'ятаєте, як я сказала за ті прищіпки, що їх треба було рівно шість, аби вішати простині, але не чотири. Ну, то лиш один приклад.

Були конкретні методи, як ти *мусіла* всьо порати, якшо робиш у пані Поцілюй-мене-в-гузицю Віри Донован, і ніяк не можна було ніц із того забувати. Вона з порогу казала, як всьо має бути, і я вам тут повідаю, що так всьо й було. Якшо ти шось забула, то вона крила тебе на чім світ стоїть. Якшо забула другий раз, вона врізала плату. Якшо забула третій раз, то алес — пензлюй де хоч, і ніяких відмовок вона не слухала. Таке було у Віри правило, і я ніц проти не мала. Я думала, що то є різко, але то є і справедливо. Якшо вона двічі тобі сказала, на які підставки викладати випічку, як витягнеш із духовки, і *ніколи* не

викладати її на кухні на підвіконня, як то роблять ті плюгаві ірландці, а ти *всьо одно* не запам'ятала, дуже навіть напевно, що ти *ніколи* того не запам'ятаєш.

Три погрішності — і за двері, таке було правило, і там не було абсолютно ніяких винятків, і через то за ті роки я проробила в тій хаті з цілою купою різного люду. Я не раз чула в колишні часи, шо робити в Донованів, то як заходити в ті двері-каруселі. Можеш один раз прокрутитися з ними, можеш і два, а декому й десяток чи навіть більше раз удається, але кінець кінцем тебе все випльовує на тротуар. Того, коли я перший раз йшла до неї робити, — то було в 1949-му, — я туду йшла, гейби в печеру до змія. Але вона була не така злосна, як то люди люблять розказувати. Якшо вмієш добре слухати, то на роботі вдержишся. Я вмiла, і жеребець той так само вмiв. Але з нею постійно треба було бути насторожі, бо вона була тямка, бо вона все знала більше про то, шо діється в люду на острові, ніж інші літники... і того, шо вона бувала підла. Ше тогди, ше до того, як з нею приключилися всі ті біди, вона бувала підла. Для неї то було як хобі.

— Що ти тут робиш? — питає вона в мене в перший день. — Хіба ти не маєш сидіти вдома, бавити малу дитину й готувати великі гарні вечері для свого благовірного?

— Пані Каллем готова дивитися за Селеною по чотири години на день, — кажу я їй. — Можу працювати лиш на пів ставки, добродійко.

— Мені тільки й треба когось на пів ставки, як і було написано в оголошенні у вашій місцевій пародії на часопис, — відворкує вона — лиш показує мені край того свого гострого язика, а не ріже ним відразу, як багато разів буде різати потому. Пам'ятаю, шо того дня вона в'язала. Та жінка вмiла в'язати скоро, як блискавка, — для неї ціла пара шкарпеток за день то взагалі не була проблема, навіть як зачинала десь аж у десятий. Але вона казала, шо до того має бути настрій.

— І то правда, — сказала я. — Так воно є.

— Мене не звати «І то правда», — сказала вона та відклала в'язання. — Мене звуть Віра Донован. Якщо я тебе візьму на роботу, ти маєш називати мене мадам Донован — принаймні доти, доки ми не познайомимосся краще, щоб це змінити, — а я називатиму тебе Долорес. Зрозуміло?

— Так, мадам Донован, — сказала я.

— Добре, початок непоганий. Тепер скажи мені таке. Що ти тут робиш, Долорес, якщо сама маєш дім, за яким треба доглядати?

— Хочу троха підробити до Різдва, — сказала я. Як ішла туди, я вже вирішила, що так скажу, як вона запитає. — А якщо я до того часу вас влаштую — і якщо мені сподобиться у вас робити, звісно, — може, лишуся на довше.

— Якщо *тобі* сподобається працювати у *мене*, — повторює вона, а далі закриває очі, ніби то найдурніше, що вона коли-небудь чула, — як хоч комусь може *не* сподобатися робити у великої Віри Донован? І тут вона ще повторює: — *Гроші до Різдва.* — Змовкає, весь той час на мене дивиться, а далі знов повторює, і так ще більше ехидно: — *Ги-рош-ші до Різдва-вах!*

Як вона й догадалася, насправді я там була, бо в холодильнику в мене вже не знати котра миша повісилася, і вже тогди я мала проблеми з чоловіком, а вона лиш хтіла побачити, як я зачервоніюся й опущу очі, аби знати точно. То я й не червонілась і очей не опускала, хоч мені було лиш-но двадцять два і я була дуже близька до того. І я би так само ні одній живій душі не призналася, що вже *тогди* дійсно мала проблеми — з мене того дикими кінсьми би не витягли. Пояснення з грошима на Різдво Вірі вистачило, хай як ехидно вона про то говорила, і всьо, що я собі дозволила сказати, — це то, що того літа грошей із догляду хатів було троха менше, ніж все. Лиш через багато років я змогла признатися, чого я того дня пішла в саме кубло тої зміюки:

мені треба було знайти варіант, як відкласти троха грошей, які Джо пропивав за тиждень чи програвав по п'ятницях увечері в покер у шинку «Фаджі» на суші. Тоді я ще вірила, що любов чоловіка до жінки й жінки до чоловіка сильніша, ніж любов до пійла й дебошу, — та любов кінець кінцем підійметься наверх, як вершки на молоці. За наступні десять років я зрозуміла, що помилялася. Світ деколи як якийсь нещасний шкільний клас, не?

— Ну, — сказала Віра, — ми дамо одна одній спробу, Долорес Сент-Джордж... хоча, навіть якщо тобі все вдаватиметься, припускаю, за рік чи десь так ти однаково будеш знову вагітна, і тоді я тебе бачитиму востаннє.

По правді кажучи, я вже прямо тогди була два місяці як вагітна, але і то також із мене було навіть дикими кінцями не витягти. Я хтіла мати ті десять доларів на тиждень із роботи, і я їх діставала, і ліпше вам мені повірити, як скажу, що я там кожну щербату копійку відробила. Я того літа гарувала як віл, а як прийшов День праці, Віра спитала, чи не хочу я й далі в них робити, як вони поїдуть назад до Балтимора, — хтось же має таку велику хату весь рік тримати в ладі, самі розумієте — то я на то й пристала.

Я все там робила, доки не лишився місяць, як мав родитися Джо-молодший, і вернулася до роботи ще скоріше, ніж від цицьки його відлучила. Вліті я його лишала з Арлін Каллем, — Віра би не стерпіла плаксивого малого в себе в хаті, не, — але як її з чоловіком не було, я приносила з собою і його, і Селену. Селену здебільш можна було лишати саму — навіть у два роки, майже три, їй багато в чім можна було довіряти. Джо-молодшого я возила із собою у візку на щоденних обходах. Він перший раз пішов у неї в головній спальні, хоча, ви мені повірте, Віра про то навіть не чула.

Вона подзвонила мені за тиждень після родів (я чуть не передумала відправити їй оголошення про народження,

а далі подумала, раз вона гадає, що я чекаю якогось файного подарунка, то її проблема), привітала із синочком, а потому сказала то, чого, я думаю, вона і дзвонила, — що тримає моє місце. Думаю, вона хтіла, аби я розчулилась, і так і сталося. То, певно, був найвищий комплімент, який могла вділити така жінка, як Віра, і для мене то означало набагато більше, ніж двадцятип'ятидоляровий чек із премією, який мені прийшов на пошту від неї в грудні того року.

Вона була строга, але чесна, і в себе в тій хаті вона все була начальницею. Її чоловіка там не було, хіба раз днів на десять, навіть по літах, коли вони би там мали весь час жити, але навіть як був, всьо одно було видно, хто старша. Може, у нього там хоч двісті, хоч триста робітників, у яких сподні спадають, як він шось там лялякає, але Віра була начальницею всьої-всьої машинерії на Літл-Толі, і коли вона йому казала скидати капці й не розносити болото по гарнім чистім килимі, він слухався.

І, як я вже казала, вона всьо робила по-свому. Ой, ше й як! Не знаю, звідки вона того понабиралася, але *точно* можу сказати, що вона була як полонена в тих всіх своїх замислів. Якщо шось робилося не по-правильному, в неї або голова боліла, або живіт. Вона стілько часу за день тратила на то, шоби всьо перевіряти, що я багато думала, може, їй було би спокійніше на душі, якби просто позвільняла всіх і сама всьо господарство порала.

Усі балії треба було чистити «Спик-н-спеном», то поперше. Не «Лестойлом», не «Топ джобом», не «Містером Пропером». Лиш «Спик-н-спеном». Як вона виділа, що ти якусь балію чимсь другим миєш, крий Боже.

Як доходило до прасування, треба було спеціальним спреєм із крохмалем бризкати на комірці сорочок і блюзок, і ше була спеціальна марля, яку перед тим треба було прикладати. Та срана марля ну абсолютно ніц до дідька не робила, наскільки мені було видно, і я напрусувала в тім

домі, певно, тисяч із десять сорочок і блюзок, але як вона заходила в пральню й виділа, що ти прасуєш сорочку без тої сіточки на комірці чи хоч як просто не повісила її на дошці, крий Боже.

Як забудеш включити витяжку на кухні, коли щось жарити, крий Боже.

Сміттеві баки в гаражі, ще одно. Їх було шість. Сонні Квіст приїздив раз на тиждень забирати помії, і економка або хтось зі служок — хто там якраз напихав — мала приносити ті баки назад в гараж в ту ж хвилину, в ту ж секунду, як він їхав геть. І не можна було просто затягнути їх у кут і лишити. Їх треба поскладати рівно по два вздовж східної стіни гаража, а кришки покласти зверху догори дриґом. Як забудеш їх якраз так поскладати, крий Боже.

Далі ще були килимки для ніг. Їх було три — один під передніми дверима, один під дверима внутрішнього подвір'я і один під задніми, де висіла та така пихата табличка «ВХІД ДЛЯ ТОРГІВЦІВ»¹, аж до минулого року, коли мені вже остогидло на неї дивитися і я зняла. Раз на тиждень я мала брати ті килимки і розкласти їх на такім великім камені в кінці заднього подвір'я, ну, скажемо, ярдів за сорок від басейну, і вибивати з них порохи мітлюю. Добряче так, шоби курява стояла. І якби ти халявила, вона всьо знала, як на тім ловити. Вона не кожний раз дивилася, як ти вибиваєш ті килимки, але дивилася часто. Стояла на внутрішнім подвір'ю з біноклем свого чоловіка. І штука була в тім, шоби як приносиш ті килимки назад до хати, треба було, аби обов'язково «ЛАСКАВО ПРОСИМО» було в правильний бік. Правильний бік — то так, шоби люди, які підходять до тих дверей, могли прочитати. Покладеш той килимок на порозі неправильним боком, то крий Боже.

---

¹ *Tradesman's entrance* — бокові або задні двері в будинку, у минулому призначені для людей, що привозили продукти, оскільки їм було заборонено входити в дім через передні двері.

Було десь зо сорок таких різних штук. У колишні часи, лиш як я зачинала там денною служкою, в універмазі Віру Донован багато хуйкали. До Донованів все було багато уваги, всі п'ятдесяті роки в них було багато помічників по хаті, і здебільш найголосніше хуйкала якась шмаркачка, яку взяли на пів ставки, а далі вигнали, бо вона якесь правило тричі забула. Вона всім, хто хтів слухати, розказувала, яка Віра Донован підла, злозяика стара меґера, ше й до всього скажена, як той пес. Ну, може, була вона скажена, може, не, але я вам таке скажу: якщо всьо пам'ятати, нікого вона не кобенила. І я так собі гадаю: якщо хтось може запам'ятати, хто з ким спить у всіх тих кінах любовних, шо пополудні показують, то може й запам'ятати, шо балії треба «Спiк-н-спеном» мити, а килимки під дверима правильним боком класти.

Але простині — то я вам кажу. Ото була штука, яку *ніколи* не можна було спартачити. Вони мали висіти на шнурках ідеально рівно — знаєте, так, аби крайки збігались, — і на кожну треба було по шість прищіпок. Не чотири, ніколи. Все шість. І як ти потягнула якусь по болоту, можна було вже не переживати про три помилки. Шнурки все були на боковім подвір'ї, прямо під вікнами її спальні. Вона підходила до вікна, рік за роком, і кричала мені:

— Шість прищіпок, Долорес! Дивись мені! Шість, а не чотири! Я рахую, а з зором у мене так само все добре, як колись!

Вона...

Шо, зайчику?

Йой, та Боже, Енді, відчепися від неї. Нормальне питання, і таке, шо ні одному хлопові би мозків не стало спитати.

А я тобі скажу, Ненсі Бенністер з Кеннібанку, штат Мейн, — так, у неї була сушарка, велика, файна, але нам забороняли класти туду простині, хіба як передавали дощі днів на п'ять. «Єдине простирадло, яке варто достойній людині мати в себе на ліжку, це таке, яке просушилося на

свіжим повітрі, — казала Віра, — бо так воно гарно пахне. Вони трохи вловлюють вітру, який їх розвіває, і затримують його в собі, а той запах дарує гарні сновидіння».

У неї вся голова була забита дурнотою про різні речі, але не про запах свіжого повітря в тих простинях. У тім я з нею повністю згідна. Хто завгодно почує різницю між простинню, яка крутилася в «мейтегу», і тою, що лопотіла на гарнім південнім вітерці. Але бувало й багато зимових ранків, коли температура була лиш десять градусів, а вітер сильний, мокрий і зі сходу, прямо з Атлантики. У такі ранки я б відказалася від того солодкого запаху й навіть не пікнула б. Вішати простині в тріскучий мороз — ше та мука. Ніхто не знає, як то, якщо ніколи того не робив, а вже як зробив, то ніколи не забудеш.

Несеш кошик до шнурків, із нього парує, і перша простинь ше тепла, і ти собі, може, думаєш, — то якщо ти раніше такого не робила: «Ой, та то ше не є зле». Але поки повішаєш ту першу, шоб і краї рівно, і шість прищіпок, то з кошика вже парувати перестає. Вони ше мокрі, але тепер *ше й* холодні. І пальці в тебе мокрі й так само холодні. Але ти вішаєш ше одну, і ше, і ше, і пальці в тебе вже червоні, і вже не так скоро всьо то йде, і плечі болять, і рот уже зсудомило від тих прищіпок у зубах, шоб руки були вільні й можна було ті скурві простині вішати весь час гарно й рівно, але найбільша напасть — то ті пальці. Якби німіли, було би одно. То вже й хочеться, шоби заніміли. Але вони лиш червоніють, а як простиней багато, то пальці не лиш червоніють, а стають такі блідо-сливові, як у деяких фіалок квіти. Доки закінчиш, то руки вже як ті пазурі. Але найгірше то, шо ти знаєш, шо буде, як нарешті вернешся назад із тим порожнім кошиком для прання і руки впиняться в теплі. Їх зачинає пощипувати, а далі аж колотити в суглобах — лиш то таке чуття, шо більше подібне на *вереск*, ніж колотіння. Хтіла би я так пояснити, шоб ти, Енді, зрозумів,

але не можу. От Ненсі Бенністер виглядає так, що вона знає, ну, хоч троха, але є дві великі різниці між тим, шоби взимі вішати прання на материка та на острові. Коли пальці знов зачинають грітися, то так, ніби в них всередині цілий рій комашні якоїсь. Мастиш ти їх, значить, якимсь кремом для рук, чекаєш, доки мине та сверблячка, і знаєш, що неважно, хоч то магазинна мазь якась чи хоч навіть просто овечий шампунь. Скільки би не мастиганила, до кінця лютого шкіра всьо одно буде така потріскана, шо буде лопати й кирвавити, як стиснеш кулак. А деколи, навіть після того, як знов загієшся, та, може, вже й спати підеш, руки тебе серед ночі розбудять плачем від згадки про той біль. Думаєте, я шуткую? Можете скільки влізе сміятися, але я взагалі не шуткую, аніскільки. Їх майже шо чути, як ті малі діти, які ніяк своїх мамів знайти не можуть. Воно десь зсередини виходить, і ти лежиш така та й слухаєш, весь час знаєш, шо всьо прийдеться знов виходити, тут ніц не вдієш, і то всьо частина бабської роботи, про яку ні один хлоп ніц не знає і не хоче знати.

І поки ти всьо то робила, руки дубові, пальці сливові, плечі ниють, із носа тече та примерзає міцно, як качаном, до верхньої губи, вона майже все стояла собі чи сиділа коло вікна спальні й дивилася на тебе. Чоло нахмурила, губи опустила, а руками шуркала одну до другої — така вона була напружена, ніби там якась складна хірургічна операція абощо, а не просто хтось вішає шмаття, шоб сохло на зимовім вітрі. Можна було ввидіти, як вона пробує стримуватися, хоч цього разу держати писок стуленим, але через якийсь час вона вже ну ніяк не могла, то розчахувала вікно, вихилялася звідти так, шо той холодний східний вітер їй аж волосся розвівав, і водала: *«Шість прищіпок! Не забудь, шість прищіпок! Дивися, щоб вітер не зніс мої чудові простирадла в кут двору! Ану дивись мені! Слухай, шо кажу, бо я дивлюся і рахую!»*

До березня я вже спала й виділа, як беру сокирку, що ми нею з тим жеребцем рубали тріски на розпал для кухні (доки він не вмер, потому я вже сама робила ту роботу, так мені повезло), і вмащую тій суці язикатій прямо помежи очі. Іноді я от аж виділа, як то роблю, аж отак вона мене роздраконювала, але я собі думаю, я все знала, що десь всередині їй самій немило отак кричати, так само як мені немило було то слухати.

То була її перша манера суки — не мати змоги ніц із тим зробити. Їй по правді від того було гірше, ніж мені, ше дужче після того, як її ті інсульти трафили. На тогди прання вже було набагато менше, але з тим усім вона не вспокоїлася зовсім, доки більшість кімнат у хаті не позапирали, гостьові ліжка порозбирали, а простині позапаковували в целофан і склали в шафу для шмаття.

Їй стало тяжко, бо до 1985-го її дні наскоків на людей скінчилися — їй прийшлося розраховувати на мене, просто шоби ходити по хаті. Якби не було мене, шо я її з ліжка підіймала та клала в інвалідне крісло, так би й лежала вона в постелі. Бачте, вона сильно розкабаніла — на початку шістдесятих важила десь сто тридцять, а поправилася аж до сто дев'яносто¹, і найбільше набрала якраз тих жовтуватих балабухів жиру, як то в старих людей деяких. Воно всьо висіло в неї на руках, ногах і сраці, як хлібне тісто на патику. Деякі люди на старість літ стають худі, як ті сірники, але то не у випадку Віри Донован. Доктор Френо сказав, шо то через то, шо нирки в неї заслабли. Відай, так воно й було, але я купу раз думала собі, шо вона так розжиріла, лиш би мене нервувати.

Та й то не лиш вага одна була проблемою, вона ше ж майже всліпла тогди. Всьо через ті інсульти. Зір у неї то пропадав, то появлявся. У деякі дні вона троха виділа лівим

---

¹ 59 кг; 86 кг.

оком і до сраки добре правим, але більше вона казала, що перед очима в неї гейби сіра пелена, як від дощу. Думаю, можна зрозуміти, чого вона так від того біснувалася, — вона ж така була, що все любила за всім пантрувати. Пару раз то вона навіть плакала через то, і ви вже мені повірте, шоби таку бабу-грім, як вона, щось заставило плакати, то має бути неабияка штука... і навіть після того, як всі ті роки її на коліна поставили, вона всьо одно була тою бабою-грім.

Шо, Френку?

Маразм?

Точно я не знаю, от шо я скажу, і то буде правда. Я так не думаю. Та й навіть якщо він у неї був, я чогось певна, шо в простих людей маразм не так виглядає. І я то кажу не лиш того, шо, як виявиться, шо таки була вона в маразмі, суддя, який відповідає за затвердження заповіту, тогди просто об нього вишмаркається. Мені однаково, най собі ним хоч сраку підотре. Я просто хочу вилізти зі капари, яку вона мені тут встріола. Але всьо одно маю сказати, шо я думаю на маразм: у шпаківні в неї не було *зовсім* пусто, навіть під самий кінець. Може, таке, пару пташок повилітало, але не всі.

Головне, чого я так кажу, — то того, шо бували в неї дні, коли вона себе вела майже так само толково, як колись. То було здебільш у ті самі дні, коли вона троха виділа й помагала мені садовити її в ліжку чи навіть робила ті два кроки від ліжка до візка, а не шоб я її таскала, як той міх із зерном. Я клала її в крісло, шоб перестелити ліжку, а вона хтіла в нім бути, шоб підїхати до свого вікна — того, шо в бік двору і з видом на гавань. Якось-то вона мені сказала, шо взагалі весь розум стратить, як їй прийдеться весь день і всю ніч лежати на ліжку та глипати лиш на стелю й стіни, і я їй вірила.

Бували в неї і дні замішання, не без того. Дні, коли вона не знала, хто я така, та й ледве розуміла, хто *вона* така. У такі дні вона була як той човен, у якого швартови

відв'язалися, але океан, по яким її кидало, — то був час. Часто таке було, що зрання в неї був 1947 рік, а по обіді 1974-й. Але бували в неї і добрі дні. Таких було менше і менше з часом, і в неї були ті маленькі інсульти, — їх ще старі люди «ударами» називали, — але були й такі. Часто її добрі дні для мене були погані, бо як я її попускала, вона далі показувала своє старе зловредство.

Підла вона ставала. То була її друга манера суки. Та жінка бувала підла, як котяча гнида, коли того хтіла. Навіть як стирчала майже весь час у ліжку, у підгузку й гумових штанах, всьо одно деколи бувала ще тою паскудою. Срачі, які вона виробляла в дні прибирання, — ліпшого прикладу про то, шо я кажу, і не підбереш. Вона їх не робила *кожний* тиждень, але Бог мені свідок, надто часто вона то робила по четвергах, щоб подумати, шо то лиш так співпадало.

Четвер — то був у Донованів день порядків. Хата там величезна, — так збоку і не скажеш, доки там не походиш усередині, — але більша частина замкнена. Дні, коли там могло бути з пів десятка дівок у хустках робочих, які натирали дерево там, мили вікна сям і збирали павутину в кутках стелі, то вже двадцять чи й більше років як минули. Я деколи ходила по тих темних покоях, дивилася на меблі, закутані в простині від порохів, і думала про то, як там всьо виглядало в п'ятдесятих, коли вони там робили літні балі, — на газоні все були різнокольорові японські ліхтарики, ой, так добре то пам'ятаю! — і мені від того аж мороз по шкірі ходить. Кінець кінцем із життя все пропадають всі ясні кольори, ви таке собі примічали? Кінець кінцем усе завше сіре, як суконка, яку забагато прали.

Останні чотири роки в хаті відкриті були кухня, головна вітальня, їдальня, солярій із вікнами на басейн і внутрішнє подвір'я, і ще чотири спальні наверху — її, моя і дві гостьові. Взимі гостьові не сильно нагрівали, але там прибиралося, на випадок якби її діти *таки* приїхали, щоб троха побути.